

tičke, kulturne, društvene, ideološke) preokračujući etničke i nacionalne granice. Proučavajući totalne društvene procese ona nužno mora istraživati bezimene nositelje povijesti, ljude s ruba društva. Tada, čini mi se, povjesničar postaje etnolog. Dubinske prodore u društvenu strukturu i u istraživanje bezimene nositelja povijesti omogućuje osobito lokalna povijest. Ujedno, ona je i polazište za konstituiranje tematski i metodološki najprikladnijih modela povijesnih istraživanja. Lokalno tako postaje univerzalnim.

JASNA ČAPO

O razmerju med geografijo in etnologijo, (Dela, št. 3), Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1986, 160 str.

U temeljne zadaće svake znanstvene discipline ulazi teorijsko provjeravanje njezina usmjerenja. Tu zadaću ona obavlja otkrivajući svoju povijest, te određujući se u odnosu na društvenu praksu i na druge, manje-više srodne znanstvene discipline, kaže se u uvodu zbornika radova sa skupa o odnosu između geografije i etnologije, što su ga Savez geografskih društava Slovenije i Slovensko etnološko društvo održali 18. travnja 1986. godine.

Zbornik sadrži gotovo dvostruko više referata geografa nego etnologa. Mogu se podijeliti na referate o povijesti znanosti i njihovim odnosima, na teorijsko-metodološke, praktične i konkretno-istraživačke referate.

U prvoj grupi su članci I. Vrišera *Geografija i etnologija*, S. Kremenšeka *Ka genezi odnosa između etnologije i geografije* i Z. Šmiteka *Geografski determinizam i istraživanje ne-evropskih kultura*. Vrišer, geograf po struci, ukazuje na teorijsku srodnost etnologije i posebnih disciplina geografije - kulturne geografije, povijesne geografije i etnogeografije. U novije doba izraženija orijentacija geografije k funkcionalnim objašnjenjima pojava na zemlji, i k deduktivnome, nomotetskome pristupu, udaljuju, međutim, geografiju od kulturoloških i društveno-povijesnih istraživanja. Pisac zastupa stajalište da bi

unatoč tim, inače pozitivnim strujanjima u geografiji, bilo loše kad bi ona posvema napustila svoju kulturološku i humanističku tradiciju.

Kremenšekov je referat pisan sa stajališta etnologa. Daje pregled nastajanja jedne i druge znanosti i njihovih međusobnih odnosa u različitim fazama njihova definiranja. Primjerice, slovenska etnologija nastaje u okrilju znanosti o državi u doba prosvjetiteljstva i tada je najbliža geografiji. Nakon toga dvije se discipline sve više udaljuju jedna od druge. Pisac misli da je odnos dviju disciplina danas jasan: unatoč preklapanju širega predmeta istraživanja (narodnosti), ishodišta su disciplina različita - etnologija proučava način života i ljudsku kulturu, geografija, pak, proučava prostor, geografsku sredinu i njezine učinke na društvo. Prema piscu, predmet je etnologije (način života i ljudska kultura) uži od predmeta geografije (geografska sredina), sociologije (društvo) i historiografije (povijest).

Šmitek pokazuje kako se u kontekstu ideje o čovjekovoj biološkoj i kulturnoj zavisnosti od prirodnog okoliša može bolje razumjeti proces formiranja etnologije i geografije i njihovih odnosa u različitim fazama njihova razvoja. Danas, kad prevladava mišljenje da veze čovjeka i prirode nisu određene samo fizičkim i biološkim nego i kulturnim i društvenim činiteljima, razumijemo zašto se društva različito odnose prema prirodnome okolišu, kao i, obrnuto, da je taj okoliš važna odrednica društva.

Najviše je referata teorijsko-metodološke prirode. To su *Etnološka topografija slovenskoga etničkoga teritorija - 20. stoljeće* M. Nateka, *Problem narodnosti i narodnih manjina u proces urbanizacije sa geografskoga i etnološkoga stajališta* V. Klemenčiča, *Urbana geografija i etnologija* M. Paka, *Multidisciplinarni značaj sakupljanja narodnoga znanja o lokalnoj sredini* I. Gamsa, i *Elementi geografije i etnologije u istraživanju urbane okoline* M. Ravnik.

Natek uspoređuje etnološku topografiju i geografiju na temelju teorijskih pretpostavki socijalne geografije, sociologije i etnologije. Etnološka topografija Slovenije 20. stoljeća prikazana je analizom njezine unutrašnje strukture, ekonomskoga razvoja, porasta stanovništva, promjena u profesionalnoj strukturi i

modernizacije društva. Pak i Ravnikova se bave odnosom urbane geografije i etnologije, Pak s naglaskom na metode istraživanja, posebice geografske, a Ravnikova u svrhu zaštite kulturnoga nasljeđa.

Članak Krnel-Umekove *Dokumentiranja lokalne historije između etnologije i geografije* pregledni je članak o različitim ustanovama što sakupljaju i čuvaju etnografsku i geografsku dokumentaciju.

Promjena u planinskoj ruralnoj kulturnoj pokrajini (Meze), Geografija i etnologija na omladinskim istraživačkim akcijama u Beloj Krajini (Dular) i Gospodarstvo Alpa u svjetlu dosadašnjih etnoloških i geografskih istraživanja (Senegačnik) izvještaji su o dosadašnjim istraživanjima u kojima se prepleću geografija i etnologija.

Na kraju je transkribirana i diskusija sudionika skupa u kojoj su se diskutanti složili o potrebi interdisciplinarnog pristupa i nužnosti izobrazbe stručnjaka u tome smislu. Opći je zaključak diskusije kako nema povijesnih nesporazuma između dviju disciplina, te da njihova suradnja time neće biti opterećena. Istaknuto je i to da valja bolje istražiti teorijska utemeljenja obiju znanosti. S time je u vezi I. Vrišer rekao da etnologija nije u dovoljnoj mjeri razvila opći, normativni (nomotetički) pristup, tj. da previše ustraje u konkretnim istraživanjima i tako otežava suradnju s geografijom.

JASNA ČAPO

Stará dělnická Praha: Život a kultura pražských dělníků 1848-1939, Redakce díla Antonín Robek, Mirjam Moravcová, Jarmila Št'astná, Československa akademie věd, Ustav pro etnografii a folkloristiku, Praha 1981, 314 str.

Kljub temu, da je knjiga izšla že pred šestimi leti, menim, da s svojo poglobljeno in privlačno obravnavo praškega delavstva zasluži natančnejšo predstavitev. Knjiga je sestavljena iz prispevkov različnih avtorjev, ki ob obravnavi posameznih sestavin načina življenja praškega delavstva nazorno izoblikujejo in predstavijo tisto, kar naj bi bilo proletarska

kultura v najširšem pomenu. Praško delavstvo je obravnavano v obsežnem časovnem obdobju - od začetkov industrializacije v obdobju marčne revolucije 1848. leta pa vse do začetka druge svetovne vojne. Posebna vrednost tega dela je predstavitev stalne vpetosti in prepletenosti načina življenja praškega delavstva z življenjem ostalih socialnih skupin prebivalstva tega mesta. Knjiga torej ni le predstavitev načina življenja praškega delavstva, ampak tudi življenjskega sloga ostalih socialnih skupin v Pragi.

Delo se začenja z obravnavo nastanka praškega delavstva in z njegovimi razvojnimi fazami. Sprva je šlo za delavce v drobni blagovni proizvodnji, nato za manufakturne delavce, sledijo tovarniški delavci. K proletariatu se tu prištevajo tudi mezdni delavci v trgovini in neproizvodnih dejavnostih ter poljedelski delavci. Način življenja praškega delavstva se je izoblikoval in spreminjal v obdobju bojev za lastne gospodarske, politične in družbene pravice. Od srede 19. stoletja do leta 1914. je potekal v štirih razvojnih fazah in sicer: v predmarčni dobi, v obdobju razmaha in viška industrijske revolucije, v obdobju izoblikovanega načina življenja delavstva v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja, in v obdobju množičnega razmaha delavskega gibanja.

Sledi poglavje, ki se ukvarja z družbenimi in družinskimi institucijami širšega vaškega zaledja in z družbenimi in družinskimi institucijami, izvirajočih iz Praga ter njihovo vlogo v načinu življenja praškega delavstva.

Podrobnejšim obravnavam posameznih sestavin načina življenja praškega proletariata so namenjena sledeča poglavja. Olga Skalníková obravnava družabno življenje delavstva v Pragi. Za sredo prejšnjega stoletja je bil značilen še neenoten nastop delavstva - združevali so se v različnih strokovnih združenjih. Nato Skalníková podrobneje obravnava nekatere namenske oblike druženja: delavske bésede, strokovna društva, delavska izobraževalna društva, Sokol ter nekatere spontanejšje oblike druženja, npr. sodelovanje na vsepraških slavnostih in zabavah, praznovanja letnih šeg in praznikov ter obrtniških praznikov. Poglavje se končuje z obravnavo sosedskih odnosov, zlasti z njihovo raznovrstnostjo in pogojenostjo s tipi delavskih naselij.